

Nr 807

Av fröken **Wetterström m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 62, angående stöd till barnstugor m. m.

(Lika lydande med motion nr 651 i Första kammaren)

Den familjepolitiska debatten har sedan långtidsutredningen förra året lade fram sitt betänkande alltmer kommit att domineras av arbetsmarknadspolitiska synpunkter. Därom vittnar bl. a. ett utlåtande från statsutskottet till 1962 års riksdag med begäran om en översyn av bidragsbestämmelserna rörande barnstugor. Som skäl anfördes den väntade arbetsmarknadssituationen och den förmodade ökningen av antalet förvärvsarbetande mödrar. På riksdagens hemställen tillsatte Kungl. Maj:t i juni 1962 en beredning — familjebereidningen — med uppgift att verkställa den begärda översynen. Förslag om nya regler för det statliga stödet till barnstugorna har sedan framlagts av beredningen.

Beredningen anser det sannolikt att en stark efterfrågan på arbetskraft kommer att leda till en fortsatt ökning av antalet förvärvsarbetande gifta kvinnor med barn under skolåldern. Det är därför enligt beredningen angeläget att öka tillgången på kollektivt organiserad barntillsyn. Den aktuella otillfredsställda efterfrågan på daghemsplatser beräknas motsvara ca 5 200 platser. År 1970 anses den totala efterfrågan vara uppe i ca 20 000 platser, vilket innebär en fördubbling av nuvarande antal (9 900).

Någon ökning av antalet daghemsplatser har under senare år praktiskt taget inte förekommit, medan antalet av barnvårdsnämnd godkända familjedaghemplatser under de senaste åtta åren ökats från omkring 1 800 till 5 000. Antalet platser i fritidshem (ca 2 500) har också varit oförändrat under senare år. Däremot har lekskolorna tillvunnit sig ett starkt ökat intresse. De senaste fem åren har sålunda i genomsnitt tillkommit 800 platser (dvs. för 1 600 barn) per år.

Daghemmens driftkostnad per plats och år beräknas för närvarande till ca 4 700 kr., motsvarande 25 kr. per barn och vård dag. Statsbidraget motsvarar ca 11 procent av driftkostnaden. Anläggningskostnaderna uppskattas till 6 000—8 000 kr. per daghemplats och anskaffningen av inventarier till 900 kr. per plats.

För fritidshemmen beräknas driftkostnaderna till 2 200 kr. per plats eller 16 kr. per dag och utnyttjad plats. Statsbidraget täcker 8—10 procent av driftkostnaderna.

Driftkostnaderna för lekskolorna uppskattas till 1 400 kr. per plats (700 kr. per barn). Statsbidraget täcker ca 7 procent av driftkostnaderna. An-

läggningskostnaderna beräknas till ca 4 000 kr. per lekskoleplats och anskaffningen av inventarier till omkring 650 kr. per plats.

För att stimulera kommunerna till ökade insatser för utbyggnad av daghem och fritidshem bör enligt familjeberedningen statsbidragen till dessa två barntillsynsformer ökas. De anses böra omfatta såväl investerings- som driftkostnader. Bidraget till de förra kostnaderna, vilket hittills utgått ur allmänna arvsfonden, skall ersättas med ett nytt anläggningsbidrag, som anses böra täcka ungefär en tredjedel av byggnadskostnaderna för daghem och fritidshem eller ungefär samma andel som arvsfondsbidraget nu utgör i fråga om lekskolorna. Driftbidraget till barnstugorna, som för närvarande utgår i form av lönebidrag för personal med viss kompetens, bör enligt förslaget i stället utgå med visst belopp för plats och år utan anknytning till utbildningsvillkor, samtidigt som en höjning av bidragsnivån föreslås beträffande daghem och fritidshem.

I proposition nr 62 framlägges nu förslag om ökning av statsbidragen till barnstugeverksamheten i enlighet med beredningens förslag.

Den företagna utredningen utgör enligt vår mening ett otillfredsställande underlag för bedömning av behovet av ökat statligt stöd till barnstugeverksamheten. Det har bl. a. inte gjorts något försök till bedömning av hur kollektiv heldagsvård inverkar på barnen och vilken skillnad härutinnan som kan föreligga vid jämförelse med tillsyn i hemmet eller eljest individuellt. Någon kartläggning av småbarnsföräldrarnas inställning till olika former av barntillsyn har inte gjorts. De redovisade uppgifterna rörande antalet förvärvsarbetande småbarnsmödrar inkluderar även dem som arbetat blott en enda timme under en viss vecka och kan på grund härav ej anses relevanta. När det gäller platsbehovet har lekskolorna helt ställts utanför. Vad angår långtidsutredningens diskussioner, i den mån dessa beröres av beredningen, bygger de mindre på en prognos än på spekulationer om produktionsutvecklingen enligt olika alternativ beträffande tillgången på arbetskraft.

Utredningar i nämnda hänseenden borde ha varit så mycket mer angelägna som utvecklingen på barnstugeområdet under de senaste åren inneburit en stagnation i fråga om daghem och fritidshem, medan en stark ökning ägt rum för familjedaghemmens och lekskolornas del.

Behovet av daghem kan givetvis sättas i relation till de anmälningar som sker från barnförsörjaren. Enligt beredningen har 5 200 kvinnor uppgivit sig ha behov av daghemsplats. Att märka är emellertid att 60 % av dessa redan är förvärvsarbetande. Siffran är därför i och för sig inget mått för det antal mödrar som vid en utbyggnad av daghemsverksamheten skulle söka sig ut i förvärvsarbete och sålunda inte heller får den betydelse från arbetsmarknadssynpunkt som en utbyggnad skulle ha.

Behovet av ökat statsbidrag behöver icke heller stå i relation till ett

eventuellt behov av utbyggd barnstugeverksamhet. Beredningen säger själv att ett ökat intresse hos kommunerna för daghemsverksamheten nu synes göra sig gällande. Det beräknas att omkring 3 300 platser kommer att inrättas under de närmaste åren. De förefintliga planerna härå är uppenbarligen upprättade med utgångspunkt från nuvarande statsbidragsnivå.

Att märka är vidare att en arbetsgrupp upprättats för samarbete mellan arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen och socialstyrelsen, från vilken en aktiv insats på planeringsområdet är avsedd i syfte att stimulera en utbyggnad. Motsvarande samarbete skall bedrivas på det lokala planet. Vi finner denna verksamhet angelägen och vill uttrycka den förhoppningen att de fackliga organisationerna såväl som arbetsgivarna blir representerade i lokala planeringsorgan. Härigenom kan dessa i god tid erhålla information om sådana utvidgningar hos företagen som kan kräva mer kvinnlig arbetskraft.

Enligt vår uppfattning bör frågan om barntillsynen inte lösas med utgångspunkt enbart från arbetsmarknadspolitiska synpunkter. Diskussionen bör dels röra sig kring vilken form för tillsyn som för småbarnen är den lämpligaste, dels söka sig fram till en lösning som i möjligaste mån ger modern valfrihet när det gäller att ta ställning till eventuellt förvärvsarbete. Det kan därvid vara nödvändigt att till en början särskilja de kategorier av barnförsörjare som av ekonomisk nödvändighet nödgas skaffa sig förvärvsarbete. Hit hör normalt de ensamma barnförsörjarna. Men även inom de fullständiga familjerna kan omständigheterna vara sådana att familjens inkomster blir otillräckliga om hustrun inte skaffar sig förvärvsarbete. Inom den här berörda kategorien torde situationen ofta vara sådan att kollektiv tillsyn i daghem utgör det enda reella alternativet. De sociala skälen måste då bli utslagsgivande.

För övriga kategorier förefinnes större förutsättningar för valfrihet såväl i fråga om ev. förvärvsarbete som när det gäller barntillsynen. Det bör då vara angeläget att staten inte genom sina åtgärder ingriper i valfriheten genom att ensidigt gynna viss vårdform. Såsom vi ser saken kan denna fråga inte lösas utan en reform av de nuvarande bestämmelserna om förvärvsavdrag vid beskattningen. Den fulla valfriheten ernås om den förvärvsarbetande gifta kvinnan respektive den ensamme barnförsörjaren får rätt att göra avdrag vid beskattningen för sina verkliga kostnader för barntillsynen. Det blir då också möjligt att beakta den skillnad i kostnadsbärande som föreligger mellan enbarnsfamiljer och flerbarnsfamiljer, vilket nu är uteslutet. Särskilt är nuvarande förhållanden ogynnsamma för flerbarnsfamiljerna därför att förvärvsavdraget dels utmätas schablonmässigt, dels är helt oberoende av antalet barn.

Skulle frågan lösas via beskattningen bleve behovet av subventionerad

barntillsyn väsentligt mindre än nu. Subventioneringen kunde och borde då begränsas till de fall där den vore socialt motiverad.

Från vårt håll har till innevarande års riksdag väckts förslag om en reformering av förvärvsavrdraget i syfte att möjliggöra avdrag i förhållande till de verkliga kostnaderna. Därest en sådan reform genomföres kommer enligt vår mening hela frågan om det statliga stödet till barnstugeverksamheten i ett nytt läge. Först då kan frågan om barntillsynen rationellt lösas i enlighet med de förvärvsarbetande mödrarnas egna önskemål. Hur efterfrågan på olika tillsynsformer då kommer att gestalta sig kan i dag inte bedömas. Det måste emellertid vara angeläget att man inte nu vidtager åtgärder som i framtiden antingen leder till en snedvridning eller visar sig innebära felinvesteringar.

Den inställning vi här redovisat leder oss fram till den uppfattningen att man i avvaktan på ändrade förvärvsavrdragsbestämmelser visserligen kan tänka sig att genomföra viss höjning av statsbidragen för att minska kommunernas kostnader men inte bör göra detta på så sätt att det innebär en dirigerings av kommunernas val av tillsynsform. Det är i stället angeläget att bidragssystemet är så likformigt och därmed neutralt som möjligt. Framför allt finner vi det olämpligt att, såsom i propositionen föreslagits, så kraftigt öka bidragen till den dyraste vårdformen — daghemmen — att bidragen där täcker 3 à 4 gånger så hög andel av kostnaderna som bidraget till lekskolorna. Vi motsätter oss detta och vill samtidigt peka på vissa fördelar hos familjedaghemmen och lekskolorna.

Det torde inte vara en tillfällighet att familjedaghemsvärksamheten ökat så starkt i omfattning under senare år. Även om anledningen delvis kan sökas i kommunernas önskan att få en så billig form för barntillsyn som möjligt, torde det vara uppenbart att kommunerna liksom också föräldrarna funnit denna form ändamålsenlig och värdefull. Beredningen anför att 44 % av de daghemssökande skulle vara nöjda med en plats i familjedaghem och att 21 % skulle vilja utnyttja en sådan plats i avvaktan på daghem, medan 23 % uttalat sig för kollektiva daghem och 12 % ej svarat på frågan. Otvivelaktigt är familjedaghemmen i vissa fall direkt att föredraga. Främst gäller detta i fråga om tillsyn av sjuka och infektionskänsliga barn liksom i fråga om barn till föräldrar med obekvämt arbetstid. Vi finner därför en fortsatt utbyggnad av familjedaghemmen önskvärd och vill härvid även åberopa den betydande bristen på förskollärare och annan för barnstugorna utbildad personal, vilken kan beräknas bestå under flera år framåt. Av intresse kunde också vara att pröva möjligheten att komplettera barntillsynen i familjedaghem med några timmars lekskola per dag.

Trots vad vi här anfört är vi för närvarande inte beredda att förorda statsbidrag till familjedaghemmen. Det torde inte kunna undvikas att med statsbidragen förbinda vissa krav i fråga om tillsynstiden per dag, antalet

tillsynsdagar m. m., vilka krav skulle beröva denna vårdform den elasticitet i tillämpningen som är ett av dess mest karakteristiska och samtidigt mest tilltalande drag. Genom att som nu är fallet överlåta åt den barnavårdande myndigheten i kommunen att tillsammans med de vårdgivande familjerna och föräldrarna ordna tillsynen på sätt i det enskilda fallet är bäst när man sannolikt det för olika parter bästa resultatet.

Lekskolorna har som redan framhållits utvecklats betydligt under senare år. Det kan för närvarande beredas plats i dessa åt 40 000 barn mot ungefär 10 000 i de kollektiva daghemmen. Lekskolorna finner sin motivering inte minst från pedagogiska utgångspunkter. Att märka är nämligen att skolpliktsåldern ligger högre i vårt land än i ett flertal med oss jämförbara länder. Men lekskolorna spelar också stor roll för vissa förvärvsarbetande mödrar och kan som nämnt utgöra ett komplement till familjedaghemmen. Flertalet av beredningen intervjuade kommuner har även ansett behovet av lekskolor otillräckligt. Det är därför att beklaga att beredningen inte företagit några som helst undersökningar beträffande köerna till lekskolorna.

Såsom ovan anförts motsvarar de nuvarande statsbidragen till lekskolorna ca 7 % av driftkostnaderna mot ungefär 11 % för daghemmen. Lekskolorna är alltså redan nu missgynnade i statsbidragshänseende. Vi föreslår nedan ändring härutinnan.

Skäl kan otvivelaktigt anföras för den i propositionen föreslagna omläggningen av bidragssystemet, varigenom antalet platser i stället för vissa lönekostnader blir bestämmande för bidragets storlek. Å andra sidan finner vi det inte önskvärt att kompetenskraven i fråga om tillsynspersonalen eftergives, utan vill i likhet med socialstyrelsen förorda att de hittills gällande utbildningskraven bibehålles. Även om kommunerna kunde tänkas i betydande utsträckning tillgodose önskemålen om utbildad personal utan formellt krav härpå, bör man med tanke på önskemålet att inte rubba förtroendet till daghemsverksamheten också formellt hålla på kvalitetskravet. Självfallet bör därvid finnas en dispensmöjlighet på grund av den rådande förskolläraryrbristen. Vi förutsätter också att vid den väntade utbyggnaden av förskolläraryrutbildningen kravet på kvalitet kommer att upprätthållas.

Med denna utgångspunkt finner vi det nödvändigt att statsbidragen alltså utgår i förhållande till lönerna till den kvalificerade arbetskraften. Någon anledning att låta beloppen variera mellan olika ortsgrupper anser vi dock inte föreligga. Vi föreslår bidrag till avlönande dels av föreståndare, som med godkända vitsord genomgått statsunderstött förskoleseminarium eller av socialstyrelsen förklarats skickad att förestå barnstugor, dels av övriga befattningshavare som äger sådan utbildning med ett be-

lopp för befattningshavare och år av 8 000 kronor i fråga om daghem och fritidshem samt 4 000 kr. i fråga om lekskolor.

Vad angår anläggningsbidraget biträder vi Kungl. Maj:ts förslag.

Anslagsbehovet torde med våra här framlagda förslag bli detsamma som enligt propositionen.

Aberopande det anförda hemställer vi,

att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 62 måtte besluta att driftbidraget till barnstugeverksamhet skall för tid fr. o. m. den 1 juli 1963 utgå till avlönande dels av föreståndare, som med godkända vitsord genomgått statsunderstött förskoleseminarium eller av socialstyrelsen förklarats skickad att förestå barnstugor, dels av övriga befattningshavare som äger sådan utbildning med ett belopp för befattningshavare och år av 8 000 kronor i fråga om daghem och fritidshem samt 4 000 kronor i fråga om lekskolor.

Stockholm den 2 april 1963

Karin Wetterström

Leif Cassel

Astrid Kristensson

Nr 808

Av herr **Svensson** i Stenkyrka m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 86, angående vissa anslag till civilförsvaret m. m.

(Lika lydande med motion nr 671 i Första kammaren)

Stockholm den 2 april 1963

Per Svensson
i Stenkyrka

Gustaf Svensson
i Vä

David Gomér